

BOHINJSKE NOVOLETNE ŠEME – OTEPOVCI

Tatjana Dolžan Eržen

229

IZVLEČEK

V Bohinju, v vaseh Stara Fužina, Studor, Srednja vas, Češnjica in Jereka, ohranjajo otepanje, šego obhodov maskiranih fantov v dneh pred novim letom. Maske in šemski liki so v vsaki vasi drugačni, dramaturgija šege pa je enaka: od hiše do hiše hodijo voščiti srečo v novem letu in pobrat darove: klobase, jajca, pijačo, denar. S skupino hodi harmonikar, ki v vsaki hiši zaigra za veselje in ples. Etnologi šego opazujemo od petdesetih let 20. stol. Niko Kuret je maske otepovcev imenoval edine slovenske manistične maske. V zadnjih desetletjih raste napetost med izročilom tradicionalne šege za vaško skupnost in željami po spremembah.

Ključne besede: obhodne šege, novoletne šege, Bohinj, manistične maske, otepanje

ABSTRACT

The Bohinj villages of Stara Fužina, Studor, Srednja vas, Češnjica and Jereka have preserved the custom of *otepanje*, that is of masked young lads making their rounds in the days preceding New Year's Eve. The masks and characters are different in every village, but the scenario is the same; they go from door to door to wish people a Happy New Year and collect gifts: sausages, eggs, beverages, money. Every group has its harmonica player who plays for entertainment and dancing at every home. Ethnologists have been studying the custom since the 1950s. Niko Kuret called the masks of the *otepovci* the only Slovene manistic masks. The last decades have seen rising tensions between the traditions of the custom in the village community and wishes for changes.

Key words: door-to-door customs, New Year customs, Bohinj, manistic masks, *otepanje*

Opredelitev in raziskovanje

Domačini šego imenujejo *otepanje*. Dogaja se v Zgornji bohinjski dolini; v vaseh Stara Fužina in Studor na Štefanovo (26. decembra), v Srednji vasi, na Češnjici in v Jereki pa na Silvestrovo (31. decembra). Na Jereki sicer otepanja niso izvajali od leta 1965 do obnovitve šege leta 1987. Ložar - Podlogarjeva je poročala o nemaskiranem otepanju še v prvi polovici 20. stol. na Gorjušah in Koprivniku (Ložar - Podlogar 1972: 67–68). V Spodnji Bohinjski dolini šege ni in tudi v izročilu domačinov o njej ni sledu. Izvajalci so fantje, zbrani v fantovsko družčino, imenujejo jih: *tist*, *k otepajo*, *otepovc* ali *šeme*, ker našemljeni hodijo od hiše do

hiše, voščijo srečno novo leto in pobirajo darove. Izraz otepanje v bohinjškem govoru pomeni tepežkanje, in ime oteповci je spomin na to pogansko magično šego, ki so jo nekdanje opravljali fantje. O tem poroča Kuret v Prazničnem letu Slovencev (Kuret 1989: 403, 413).

230 Niko Kuret je otepanje raziskoval in opazoval leta 1954 (Kuret 1955, a, b). Začutil je arhaičnost mask – narobe obrnjeni kožuhi in živalski rogovi za okras naj bi oznanjali dediščino iz davnih dob (Kuret 1989: 421). Čas, v katerem se otepanje dogaja, to je okrog zimskega kresa – po Kuretu je to čas dvanajstih dolgih in skrivnostnih noči, pa jih uvršča med maske, ki prikazujejo duhove umrlih, ki se tedaj vračajo med žive. Pokazal je na izvor ene od mask v Češnjici – *pvatoša* (zaplatarja), ki naj bi jo po vzoru noše srednjeveških glumačev ali pa obleke s kraguljčki, ki je bila modna med višjimi sloji, Bohinjci prevzeli vsaj do konca 15. stoletja. A ta prevzem je bil le zunanji. »Zakaj sam zaplatnik je z drugimi 'šemami' vred le 'survival' pojava, ki je znan od Irana do Atlantika.« (Kuret 1956: 251) V času zimskega kresa se »... po pradavnem predkrščanskem verovanju vračajo na domove duše rajnikov, kot jih predstavljajo našemljeni člani moških zvez na svojih obhodih.« Obraz oteповca s platneno krinko je obraz razpadlega mrtveca (Kuret 1956: 251). Kasneje je bohinjške oteповce definiral za »edine čiste manistične maske, ki smo jih Slovenci ohranili« (Kuret 1984: 115).

Helena Ložar - Podlogar je raziskovala otepanje v letu 1967. Njen opis šege in mask (Ložar - Podlogar 1972) je obsežen in zelo natančen. Kaže tudi, kako šega premore precej dinamično tako glede različnosti med vami kot spreminjanja skozi čas. Jedro šege ostaja enako, obrobno dogajanje, šemski liki in maske pa se z leti spreminjajo. Termin *bohinjški oteповci* označuje vsoto vseh mask v posameznih vaseh, vključno s tistimi, ki so danes izginile. A posploševanje z ene vasi na vseh pet ni mogoče, posvetiti se je potrebno vsaki skupini oteповcev posebej. Prispevek Ložar - Podlogarjeve prinaša tudi vedenje, da je otepanje po času dogajanja edinstvena šega v Sloveniji, ima pa veliko sorodnikov po vsej Evropi in na Balkanu (Ložar - Podlogar 1972: 81–90).

Z oteповci sem se srečala najprej pod Studorom, kamor nas je povabil kolega konzervator Vladimir Knific, ki je tedaj obnavljal Oplenovo hišo, Studor št. 16. V tistem času sem, še študentka, načrtno hodila po Gorenjskem in dokumentirala vaške letne šege. Tako sem v letih 1985, 1986 in 1987 spremljala in fotografirala otepanje v Stari Fužini, pod Studorom, v Srednji vasi in na Češnjici, opravila pa sem tudi več pogovorov z vaščani in sodelujočimi fanti. Leta 1987 je otepanje posnel tudi Naško Križnar kot AV dokumentacijo. Posamične ogledne in pogovore sem opravila še v letih 1992 in 2000. Moj članek temelji na objavah Kureta in Ložar - Podlogarjeve in na mojem, v vseh navedenih letih zbranem terenskem gradivu.

Opis šege

Naško Križnar je pri iskanju skupnih prvin pustovalske kulture v Sloveniji izpostavil kot pomembne tri sestavine oziroma ravni šege: maska, šemski lik oziroma vloga in dramaturgija kot »načrt dogajanja ali zgodba, ki že sama predstavlja izhodišče

za razumevanje pomena šege.« (Križnar 2003: 25–29) Pri obravnavi otepanja menim, da je potrebno dogajanje v vseh štirih vaseh podobno analizirati, da se izognemo nejasnostim in zmedi. Vendar bi začela z dramaturgijo dogajanja, ki je v vseh vaseh enaka, šemski liki in maske pa se razlikujejo.

Dramaturgija otepanja

Šego sestavljajo tri stopnje dogajanja. Najprej priprava, nato obhod z obdarovanjem in nazadnje zaključek.

Priprava

Šego vedno izvajajo samo fantje v domači vasi. Pred drugo svetovno vojno, ko so še obstajale trdno urejene fantovske družine, so sodelovali vsi fantje, ki so že bili poklicani na nabor. Oteповci so bili torej stari več kot osemnajst, pogosto več kot dvajset let, in so oteपali, dokler so bili samski – celo do 30. leta (Ložar - Podlogar 1972: 71–72). To se je v letih po drugi svetovni vojni spremenilo, oteपali so samo tisti fantje, ki še niso bili pri vojaki. Od leta 1980 do pred nekaj leti so fantje odšli k vojakom takoj po zaključeni srednji ali poklicni šoli, zato so bili tedaj oteповci stari od 16 do 18 let, tako rekoč še otroci. Večinoma so sodelovali le enkrat ali dvakrat, razen če je v vasi primanjkovalo fantov. Ženske niso nikoli oteपale, pač pa se je po drugi svetovni vojni zgodilo, da so šli oteपat poročeni moški, zato da otepanje ne bi *dol pršlo*, saj se fantje tisto leto niso organizirali.

Nekaj dni prej si udeleženci razdelijo vloge in se domenijo vse potrebno. Pripravijo maske in kostume. Vodi jih fant, ki ima največ vodstvenega duha in je tudi vodja fantovske družine, kolikor pač ta še obstaja. Pri kostumih jim pomagajo v družinah, dajo jih tudi šivat šivilji. V Stari Fužini so na primer v osemdesetih letih kožuhe hranili pri Hlipovih, kjer jih je mama Slavka tudi zašila in skrbela zanje. Na dan otepanja se fantje zberejo na določenem mestu, pridruži se jim harmonikar, ki je lahko tudi starejši možakar. Preoblečejo se in maskirajo, nato pa odidejo po vasi.

Obhod in obdarovanje

Po drugi svetovni vojni so se vse vasi, z izjemo Studorja, ki je bil v celoti zavarovan kot kulturni spomenik, zelo razširile s številnimi novogradnjami; včasih je bilo povsod manj kot osemdeset hiš, danes jih je več kot sto. To seveda podaljša čas otepanja ali pa zniža kvaliteto dogajanja. Včasih so bili oteповci med hišami precej hrupni, v Stari Fužini in v Srednji vasi so skakali, da so jim pozvanjali zvonci za pasom¹, vriskali so, šemski lik lovec je streljal, slišala se je harmonika. *Otepanje* po starem je dišalo po vaškem prazniku, tako je deloma bilo še v osemdesetih letih. Leta 2000 so bili oteповci precej tihi, spremljali so jih le poki petard, ki so

¹ V prvi polovici 20. stol. so v Stari Fužini nosili velik zvonec celo v rokah [TZ 1987: 5].

jih kar naprej metali okrog sebe. S petardami pa so se zabavali tudi otroci, ki so oteповce opazovali in pričakovali na ulici.

V določenih hišah fantje počivajo, kaj popijejo in pojejo. Otepanje traja od poznega popoldneva (četrti ali pol pete ure) do trde noči (devete, tudi desete ure).

Vrstni red, po katerem obiščejo hiše, je določen, natančneje ga opisujejo članki Ložar - Podlogarjeve. Vaščani tako že vnaprej vedo, kdaj jih bodo oteповci obiskali, jih pričakujejo, takrat so vrata odklenjena. Če šeme zamujajo, so nestrpni, še posebno na silvestrovo. Oteповci v vseh vaseh v hiše vstopajo brez kakršnekoli najave. Pred hišo še igra harmonika, nato utihne. Gredo naravnost v kuhinjo k zbrani družini. Vodja prvi vošči gospodarju in gospodinja in nato še drugim prisotnim, tako da stopi do človeka, mu seže v roko in reče: *Srečn nov let!* ali *Srečnga pa zdravga!* Maskirani so nekdanj voščili s spremenjenim glasom. (Kuret 1989: 422). Maska se pač ne sme izdati, kdo je. Danes fantje na to v naglici pogosto pozabijo.

Nato hišni gospodar in gospodinja oteповce obdarujeta: *Toj biv pa tak običaj, da so kobase pobiral* (TZ 1987: 4). Včasih so bili darovi iz domače shrambe: klobasa, jajca, jabolčnik, žganje, celo potica; a največ so zbrali klobas (TZ 1987: 4, 13). Denarja so dobili malo, zbirali pa so ga v škatlo z izrezanim napisom Srečno novo leto, razen v Stari Fužini, kjer je denar pobiral *mer* ali *šribar*. Praviloma je gospodar dal denar, žganje ali jabolčnik pa je nalil v steklenice ali leseno *brento*, ki so jo oteповci nosili s seboj. Gospodinja je dala meseno klobaso in izročila nekaj jajc *babi* ali *materi*. Vse darove, zlasti pa denar in klobase so zapisali v poseben zvezek, ki so ga uporabljali več let zapored. Danes marsikje nimajo lastnih kolin ali jajc, zato jih kupijo v trgovini ali pa dajo več denarja. Denarni dar je zadnje desetletje tudi najboljše sprejet. Klobas fantje niso več lačni.

Obdarovanje je zelo pomembno, darovi morajo biti pravšnji, sicer se lahko oteповci na tak ali drugačen način maščujejo. Osrednji dar je klobasa, ki mora biti mesena, *pratnasta*, tako da jo pojedjo kuhano. Vaščani vedo povedati, da so včasih šemam *pokljubal* in so jim dali posebej zanje pripravljeno klobaso, na primer s svinjskim repom sredi mesa, ali pa polnjeno z žaganjem. Če so vedeli, kje so jo dobili, so jo slovesno z muziko ali na nosilih s štirimi nosači nesli nazaj drugi dan ali naslednjo nedeljo. Če pa niso vedeli, kdo jim jo je podtaknil, so jo obesili pod lipo sredi vasi s primernim plakatом zraven (TZ 1987: 12, Ložar - Podlogar 1972: 80). To je bilo *špotljivo*, sramotno. Obstajajo tudi zgodbe, da so se maščevali tudi, če jim kje niso odprli. Podrobnejše poizvedovanje, kdaj in kje so se nazadnje maščevali za slabo klobaso ali za zaprta vrata, pa pokaže, da pred mnogimi leti. Vendar radi govorijo, kako so oteповci na primer na vrata s kredo narisali klobaso ali razstavili voz in ga spet sestavili na strehi ali ušpicili kakšno podobno fantovsko norčijo. Trdijo, da so bili gospodarji in gospodnje, ki niso hoteli ugoditi pravicam oteповcev, osramočeni. Pri obhodu so se takšne hiše nato nekaj let izogibali.² Na vprašanje, kaj bi se jim danes zgodilo, če bi oteповcem ne odprli, pa je marsikdo odgovoril, da se v takem primeru ne bi zgodilo nič (TZ 1987: 1, 16).

² Starejša Fužinarka pa je vedela tudi, da so se izogibali tudi revnih hiš, ker so vedeli, da ne morejo dati darov in jih iz uvidenosti (!) niso obiskali [TZ 1987: 4].

In nasprotno, če so oteповci izpustili kakšno hišo, je bilo tudi narobe. Ložar - Podlogarjeva piše, da se je zgodilo pod Studorom, da je gospodinja hiše, ki so jo po pomoti izpustili, naslednji dan nesla klobaso najstarejšemu oteповcu s pripombo: »Da ne boš mislil, da je nimam.« (Ložar - Podlogar 1972: 69).

Obdarovanje je resen obred, ki ga udeleženci znajo ali pa ne napolniti s humorjem. V Stari Fužini je *fehtar* z ražnjem brez besed zahteval klobaso od gospodinje in ona mu jo je morala natakiniti nanj, potem pa jo je zmagoslavno kazal drugim. Šele v naslednji hiši so jo dali v *žakelj*, da je gospodinja videla, kako veliko klobaso je dala soseda. Pod Studorom so oteповci vedno ocenjevali, *kako je klobasa zakrivljena*, tj. kako velika je (Ložar - Podlogar 1972: 69). Tako so se šalili še v osemdesetih letih. Igralske sposobnosti oteповcev in domačih, njihov smisel za ljudsko gledališče, je obdarovanje lahko spremenil v zabaven dogodek. V Stari Fužini sta tisti, ki je spremljal baba, in baba sama s spremenjenim glasom tožila, da bo vsak čas rodila, da bi zbudila usmiljenje in dobila več darov. V Češnjici sta se voča in mat kregala, češ da je on pijanec (Kuret 1989: 422). Mlada dva sta se zaljubljeno objemala (Ložar - Podlogar 1972: 75). Po obdarovanju je harmonikar zaigral valček ali polko in oteповci so zaplesali, še posebej z veseljem, če so bila v gospodinjstvu mlada dekleta. V Stari Fužini so imeli godca po dveh letih premora 1987. leta, prej seveda tudi plesali niso. V Češnjici pa sem videla, da so vedno plesali, če ni bilo koga od domačih, pa sami med seboj. Tako naj bi bilo prej tudi drugod (TZ 1987: 2). Vesel, prirčen odnos med oteповci in vaščani ter elemente ljudskega gledališča sem v osemdesetih letih opazovala v Češnjici in pod Studorom. Drugod pa se jim je mudilo – voščiti, pobrati darove in brž naprej. Fantje se pri otepanju niso več zabavali. Leta 2000 je bilo tako povsod. Ker se fantje ne obnašajo v skladu s pričakovanji vaščanov, jim pogosteje pravijo *šeme*, ker: »... *bəlj le trapajo, tkuj hitro gredo po hišah*« [TZ 1987: 6].

Tako kot izročilo šege sili fante, da jo morajo izpeljati, sili tudi vaščane, da jih dobrovoljno sprejemajo in obdarujejo, se zabavajo in zaplešejo. Na vprašanje, zakaj hodijo oteповci okrog, odgovarjajo, da samo zaradi šege in ker je to dolga tradicija. Večina ne bo priznala, da verjamejo, da njihov obisk prinaša srečo v prihodnjem letu; smejejo se in pravijo: »*Ja, to tok govarejo, ampak to je resno, da jəh morš postrečt, jim dat kobaso ...*« »*Ja, marija, boh ved, to so stare vraže!*« (TZ 1987: 11)

Otroci so se maskirancev bali, ker so zganjali hrup z zvonce in trobili oziroma streljali. *Metlar* je prav rad strašil otroke z metlo. V Češnjici jih je dimnikar namazal s sajami, a glavni objekt takšnega obnašanja so bila pravzaprav dekleta. Tem je mazanje s sajami bilo celo všeč, ker so menile, da bo prineslo srečo (Kuret 1984: 119).

Zaključek obhoda

Po končanem obhodu so se oteповci zbrali in skupaj pojedli del klobas in jajca, povabili pa so tudi dekleta. »*Kda j bo res, da so se veselil, veselil tgale Štefanovga večera ...*« (TZ 1987: 2, 6). Del darov, denar in nekaj klobas so si razdelili (TZ 1987: 13). Ostalo so zamenjali za pijačo in za plačilo za postrežbo.

Tudi v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je deloma še bilo tako. Češnjani in Srenjani so šli s povabljenimi dekleti silvestrovat vsak v svoj stan na Uskovnici, zbrana jajca in klobase so jim služile za zakusko. Pod Studorom je bila vaška zabava v skupnem prostoru *na sirarci*. Povabili so tudi nas etnologe, študentke smo bile dobrodošle za ples. V Stari Fužini pa so se fantje sami zbrali v gostilni pri Mihovcu, ker je stara navada vabit na gostijo tudi dekleta tedaj že prešla.

Zelo slikovit opis otepanja v Srednji vasi je bil kot primer narečnega besedila objavljen leta 1975 (Logar 1975: 21–23), zapisala ga je domačinka slavistka Marija Cvetek. Zahvaljujem se ji za trud, saj ga je pripravila v lažje berljivi obliki tudi za ta članek.

234 *Po Srénjovsə šeme otépajo ta zadnjə dan v leto.*

Takrèt, k sm biv jest mvad, nis smov votépat, čəšə nis biv na štéləngə, zdej se pa žə le təc votroc našemjo. Ponavad jə vokəl dvanajst votépovcov, več jəh ənkol ni bó, mən j kət vosəm pa tud ne.

Šeme se vsak let zgovaréjo, čé se do napravljále. Tam s pôtle, k vobrèdejo vso vas, rəzđaléjo dnar pa kobáse. Nékej jəh tud skúhajo, zravan pa pjéjo tist mošt pa žgáne, k ga dobéjo po hišah. Jajca pa dajò gospodinj za vòn.

Včasəh smo se tók šemlə, da smo posnemal stare gənərale al pa kej tačgə, zdej ni pa več tóko. Kôžəh jə žə kar za lárfo vodgovárjov, čə s zrezov vən vočj pa vústa. Anj so s pa naredlə larfe s pôpendeka al pa s popíra, zdej majò pa kupljene. To smo včasə vse spravlə damə na podstréšno za druj leto, pa pôtle smo še kej novgə zravan pərdjálə. Včasəh smo otepal tud po pet, šest let, zdej so pa vsak let drújə. Ponavad so otépal bəlj ta revnə, ta bogatəm se j to zdev šə špotljivo, zdej pa votépajo brəz rəzlike.

Prédən šeme pridejo v hišo, mozəkóntar mav zašpílja, pa adən zatul na róh. Zato se jəh tamál votroc še bəlj bojéjo. Ta prvə, k stop v hišo, j tist, k nos nov leto. Nów leto j ləsenə škatla, k ma nótrə urezano létəncə. Ta zadnjə štəvilko vsak let zamenjajo, za dšet let jə dobro, potle morjo pa dve. Čəz štəvilke dajo rdeč popír. Notrə j pa včasəh goréva sveča al pa takə məjhna terəncə, zdej majo pa baterije. Nóvgə leta ni vótov ənkol obėden nositə, zato k jə bo to špotljivo. Ponavad ga j julik let nówov kakšən tək, k so ga imel za mən j vrédnəga. Tgə so vsə ljđje poznal, ta drujəh pa ne. Samo mogov jə pa bit koražən, k jə ta prvə stopov v hišo, pa podájov rocé, k jə vóšov nov leto – pa še kakšno hécno j mogov povedatə. Zdej pa le an tək nos nov leto, k le rokó podaja, pa nekej zagode zravan, nəc prov na vošə!

Za novəm letam gre pa mozəkóntar, ni áhlək, a j star al jə mvad, samo da špílja. Vón nima larfe, le okəl hərmonke ma pisane trakóva. Po cest špílja stare koračənce, k pridejo v hišo, pa zašpílja kakšno vokrógvo. Včasəh so v vsač hiš zaplāsala, zdej se jəm pa prəveč əndi, da hitrše zaklučjo, potle se grədo pa vsak po soje zabavat. Včasəh smo pa po hišah zbəral dəkličé, da smo pôtle do zjutra pləsəl tam, čer smo se napravljálə.

Babam pa dons ni nəc všec, čəšeme prəveč umažejo, zato jəh ané kar v vež al pa pred dúrmə vodriņejo.

Adən pa nos koš za kobáse; ta ma ponavad samo kóžəh, zato k dvuje koš gor pa dolə, da mo kej na odleti vod našəmljenga.

Tist, k pobéra mošt, pa nos sódc na krošnjə, pobérajə pa tud šnops. Aní se ga žə kar memgrəde napjéjo, zato da boljə govaréjo.

Adən ma pa na vrato vobešen špárovc za dnar, zravnə jə pa baterija v rdečmo popúrjo pa še kakšna fəgúra na fédro, da jo zabəngljá, k dnar fehta.

Baba pa pobera jajca s kórbo. V babo se more našemt an tək, k jə bəlj babjəga vədénja, pa bəlj švoh člók, k more bit v číkljə, da se mo prəveč močne nojé na vidjo. Baba j ta nejbəlj hécna, votróc se jə nejbəlj sméjajo pa létajo za njo.

K šeme začnejo votépat, gradò taprvo v fárož pa v zadrúgo, potle pa kar po vrstò po vsəh hišah. Vsaka hiša da kobáso ən dnar, vòhka pa tud kakšən jejce al pa mošt. K vobəréjo vso vas, s v tist hiš, k so se šemla, rəzdəléjo kobase pa dnar. S tga dnarja pváčajo mozəkóntarja pa gospodinj za vón, kar jə kpiva zanje. Ankrèt se j adən, k jə táljov dnar, tók uračunjov, da zanjga ni nəč vostavo. Ta druj so jo pa šlə, vsak s sojəm deležam.

Včasəh smo votepal bəlj təc ta revnə, ta bogatəm sej to zdev špotjívno.

K səm biv jest dvéjsət let star, jə biv kréh məd ta bogátmə pa ta révnəmə, zato smo se tist lét vobójnə prpravljál na votépanje. Kmétjə so se žə préd naprávla, žə okəl dvéje víre so začel votépatə, čəpròv se j vseskoz začévo šale okəl štíre.

Nékej hiš so žə vobrálə, imél so žə dvéjsət kobás. Mi smo jəh pa počakál pod fároščəm hlévam, pa tkuj prətéplə, da smo jəm use lərfe pa gvənte strgalə. Špánov Janes jə tkuj užigov po Sájmančkovmo Frjáno, kákər po anmo žáklyo, da se j kar kadív vod njéga. Kómej mo j s kobásam usov na fárošč pétər ən jə biv tkuj jézən, da j upòv, da bo vsáčga zakvov čə bo pršov blizo. Hómarjov Lojz jə usòv na Žalje, pa vokól po póljə pod vasjó damú. Nazadnje so vsə zginlə. Mi smo se pa šlə naprávljat. K smo vobrál nékej hiš, so nas ta bogat zza Méžnarjovga hleva napadlə. Z njəmə so pršlə šə bratjə pa vočétjə s kólə pa vsəh sort voródjam, kakər án puntarjə. Prézəljnov šóštar jə pršov s šívam, šə mənə je ane dvakret štíhnov. Pòtle j pa Markótəljčov Jóšč spravov əldi vkəp, da so nas vodspréd ən vodzád váhtalə, da smo vòhk brəz skərb napré votépalə. Po ta bogatəh hišah nam niso vòtlə nəč datə. Pər an hiš so nam pa zanašov dal takó kobaso, da j bva s hrtánjcam pa žlézam nabasana. Kákšən špòt smo jəm pòtle narédla! Zjútra na nóvga leta dan smo jo jəm na ražno – pa z muzko – neslə nazaj. K jo niso vòtlə vzetə, pa tajíl so, da jo niso dálə, smo jo pa spet z muzko neslə skoz vas, pa nabil na Cnarjove pvánče, zravnə pa še an špotljóv plakat vobéslə.

Tistəm, k nam niso pa nəč dalə, al pa prəd nosam zaprlə, smo pa ponoč djal voz v vódo, anəm smo jəh pa nározən djálə pa po vojtrah znosil na streho, na stréš pa spet vkəp djalə. Zjútra so pa klelə, k so voglédal voz na stréšə. Mi smo se jəm pa smjələ, k so ga móglə na sləméno spet nározən dvatə, pa po štíkəljčəh dol znositə.

Šemski liki in maske

Skupina oteповcev naj bi predstavljala družino – očeta in mater, hčere in sinove in spremljevalce (Kuret 1989: 421; Ložar - Podlogar 1972: 72), ki zaradi revščine prosijo darov. Takšna razlaga je zakoreninjena med domačini. A ko maske ogledujemo, se nekaj ne sklada. V Češnjici res predstavljajo očeta in mater, sina in snaho, drugje pa ne. Edina stična točka je maska *baba*. So se maske v stoletjih spremenile, ustno izročilo pa ohranja prvotno stanje? Ali pa so, ker so prvotni smisel šege pozabili, našli za šego razlago, ki izhaja iz po Gorenjskem bolj razširjenega koledovanja?

236

Termin *bohinjske novoletne šeme* ali na kratko *otepovci* označuje vsoto vseh šemskih likov v posameznih vaseh. Vsaka vas ima drugače sestavljeno skupino oteповcev in drugačne kostume, zato bom v nadaljevanju predstavila vsako vas posebej. V opazovanih letih je bilo oteповcev najmanj pet leta 1987 pod Studorom in največ dvanajst leta 1986 v Srednji vasi. Po pričevanju domačinov pa jih je bilo pred drugo svetovno vojno tudi dvajset. Domačinka v Stari Fužini je tolikšno udeležbo pojasnila: »...*je potle marsker biv, je biv vesev, k je potle kobaso jedov, k je tok ni.*« (TZ 1987: 6)

Skupino oteповcev spremlja nemaskiran godec – *muzkontar*, ki je lahko katerikoli moški ali celo deček. Pomembna je muzika, ne njegova podoba, za to ni našemljen, morda le okrašen s pisanimi krepastimi trakovi.

Stara Fužina

Šemski liki: 1. *mêr*, imenovan tudi *notar*, 2. *metlar*, 3. *baba s košaro*, 4. *tist*, ki *babo podpira*, 5. *trogar*, 6. *tist z ražnjem*, 7. *tist, ki denar pobira*, 8. *breizmni člani*



Oteповci gredo v hišo, Stara Fužina, 1986, foto Drago Holynski

Skupino vodi *mêr* (leta 1986 so mu rekli *notar*), ob njem pa je *šribar*. Nosita običajna oblačila – bundo ali usnjen jopič, pač pa se pokrijeta s klobukom in nadeneta očala, ki bi ju že lahko šteli za elementa maskiranja. Klobuk je po mnenju fantov in vaščanov nujen rekvizit (TZ 1986: 16), očala pa dajo vtis resnosti. *Mer* vaščanom po hišah vošči srečno novo leto in sprejema denarne darove, *šribar* pa vse darove zapisuje. Obe vlogi se združita v eno, če ni dovolj fantov.

Drugi šemski liki v Stari Fužini nosijo kožuhe in krinke. Kožuhe obrnejo z dlakasto stranjo navzven, večinoma so od dolgodlakih ovc, črni ali beli, včasih tudi v kombinaciji – na primer črn trup in beli rokavi. Kožuhov jim primanjkuje, ker se na obhodih med tekanjem in skakanjem pogosto strgajo, novih pa nimajo. V zadnjem desetletju jih nadomeščajo z gozdarskimi zelenimi bundami, ki jih tudi nosijo s kožuhovinasto stranjo navzven. Kožuhi ali bunde segajo do podkolena, spodaj imajo oblečene običajne hlače in obute običajne čevlje. Prepasani so z usnjenimi pasovi, na katere imajo obešene zvonce in verige. Ložar - Podlogarjeva opisuje različna naličja iz usnja ali papirja (Ložar - Podlogar 1972: 72–73), v osemdesetih letih pa so nosili izključno kožuhovinaste krinke. Nadenejo jih kot vrečo čez glavo; spredaj imajo odprtine za oči in usta ter dolg rdeč jezik. Podobne so krinkam gorenjskih parkeljnov³. Fotografije Vlastje Simončiča iz leta 1954 prikazujejo krinke z živalskimi rogovi, v osemdesetih letih jih oteповci niso več nosili. Leta 1986 so bile nekatere na novo narejene, eden od fantov pa je imel čez obraz potegnjeno kar nogavico, na glavi pa rjavo kučmo. Tako so oblečeni *trogar*, ki nosi žakelj čez ramo, *fehtar* z ražnjem (palico), *ta*, *ki babo podpira*, *metlar* in drugi, ki nimajo izstopajoče vloge. Izstopajoč je šemski lik *metlar*, ki je zelo živahen in ves čas v gibanju; pripravlja pot drugim oteповcem, jo pometa, podi otroke in tudi zadnji zaključí obisk pri hiši, tako da pomete za njimi. V osemdesetih letih si je metlo vzel kar pri prvi hiši in njegovemu zgledu so sledili še drugi, tako da je bilo v skupini kar več metlarjev. Ta nagajivost je gospodinje jezila in so zato metle pred njimi skrile.

Lik *baba* je našemljen v žensko obleko. V prvi polovici 20. stoletja je bila bolj starinsko oblečena kot revna nosečnica z velikim trebuhom, vedno jo je spremljal *ta*, *ki babo podpira*. Nosila je platneno krinko in ruto. V osemdesetih letih je bila povsem spremenjena; krilo, jopa, ruta, zavezana na zatilju, predpasnik in naličen obraz so predstavljali sodobno žensko. Ker ni noseča, je tudi nihče več ne podpira. Odvisno od smisla fantov za šemljenje je imela večje prsi (leta 1985) ali pa skoraj nobenih (leta 1987). Njena vloga je zbiranje jajc v košaro, ki jo nosi v roki.

Srednja vas

Šemski liki: 1. *tist s škatlo Srečno novo leto*, 2. *desc*, 3. *baba*, 4. *tist s košem*, 5. *tist z lučjo*, 6. *tist z rogom*, 7. *maske brez posebne vloge*

Leta 1949 je vas pogorela in z njo vsi kostumi in rekviziti. Oteповali pa so še naprej; nosili so različne maske, ki so jih kupili v trgovini, oblačili pa so se v kar

³ Oteповci v Stari Fužini so imeli v skupini nekdanji tudi parkeljna [Kuret 1989: 421], ki je bil prav tako v kožuhu in je imel verigo, zvoncev pa ne. Eden od maskiranih v kožuhu ga je držal za verigo, da ni preveč skakal. Po prvi svetovni vojni ga niso več vodili s seboj [TZ 1986: 8].

koli že – narobe obrnjene suknjiče, hlače pižam ..., da so le bili našemljeni. Brez starih kostumov se je izročilo o šemskih likih in maskah srenjskih oteповcev deloma izgubilo, ko so fantje preizkušali različne maske, da ne bi zaostajali za sosednjimi vasmi (Ložar - Podlogar 1972: 78). Ohranili so lik babe, ki jo desc podpira. Šemski lik, ki nosi škatlo z napisom Srečno novo leto, je bil včasih nemaskiran (Logar 1975: 21–22), kasneje so vpeljali celo dva, in oba našemljena. To je velika sprememba. Prej so fanta, ki je prevzel ta lik in imel nalogo prvi vstopiti v hišo in voščiti družini, vaščani prepoznali, zato se je te vloge vsakdo branil in so enega vanjo prisilili, kot beremo v narečnem opisu otepanja. Na škornje, verige in zvonce so pozabili, rogov⁴, na katere trobijo, in lučk v obliki lampijonov, ki jih nosijo na palicah čez ramo, pa imajo več.



Oteповci z različnimi maskami in rekviziti, Srednja vas, 1986, foto Tatjana Dolžan Eržen

Leta 1986 je bila *baba* ošemljena v sodobno krilo, pleteno jopo in pod brado zavezano ruto, brez predpasnika, s plastično masko na obrazu in pleteno košaro v roki. Leta 2000 na obrazu ni imela maske, pač pa je nosila sončna očala. Z njo hodi in jo podpira *desc* v kožuhu, z masko (plastično ali papirnato) na obrazu in klobukom iz papirja ali plastike. Opira se na palico. Njegova obleka je sicer različna; leta 1986 je imel kožuh, leta 2000 pa suknjič z živo pisano ruto okoli vratu in črne hlače. Dva fanta v kožuhih nosita vsak svojo škatlo z napisom *Srečno ...* (vedno na novo vpišejo letnico), leta 1986 je bila na eni, leta 2000 pa na obeh majhna plastična oziroma plišasta igračka. To je odzven nekdanje škatle s punčko, v katero so pobirali denar. Tisti, ki jo je nosil, je s spremenjenim glasom vpraševal: *Boste kaj dali za našo punčko?* (Ložar - Podlogar 1972: 78). Eden od fantov nosi koš in v njem vrečo s klobasami, več jih ima na ramah palice z baterijskimi lučkami, ki svetijo v temo, poleg tega še kateri presunljivo trobi na živalski rog.

⁴ Rogove so verjetno povzeli iz izročila, ker se jih vaščani spominjo.

Omislili so si svetlo rjave kožuhe iz plišu podobnega materiala, iz katerega so si izdelali tudi nekaj vrečastih krink z odprtini za oči. Leta 1985 jih je v takšnih kostumih Mitja Trefalt predstavil v svoji oddaji na TV Ljubljana. Vsaj od 1992. leta jih nekaj namesto kožuhov nosi zelene gozdarske delovne bunde, obrnjene z belo kosmato stranjo navzven. V osemdesetih letih 20. stoletja so nosili plastične maske, ki so predstavljale različne moške obraze, 1986. leta celo več kot 1985. Leta 2000 so imeli razen babe vsi na glavah vrečaste krinke iz kosmatih kož z odprtini za oči in usta ter rdečim nosom in jezikom. Povrh so bili pokriti s klobukom ali slamnikom. Vsi so po hlačah in kožuhih okrašeni s pisanimi trakovi iz krep papirja.

Češnjica

239

Šemski liki: 1. novo leto, 2. voča s palico in vrečo, 3. mat' s košaro, 4. sin (ta mlad), 5. ta mlada, 6. dimnikar, 7. zdravnik, 8. lovec

Skupina je tu sestavljena kot družina s spremljevalci; oče in mati zbirata klobase in jajca, mlada dva pa se zaljubljeno obešata drug na drugega. Oblečeni so v kostume in na glavi nosijo bele platnene krinke z narisanimi očmi in obrvmi, izrezanimi odprtini za oči in usta ter na rokah bele bombažne rokavice. Lica imajo pordečena s šminko, odprtina za usta pa je obarvana z rdečim vinom, ki ga pijejo. Te maske so grozljive kot živi mrtveci.

Mat' (mami) je oblečena v starinsko črno obleko, temno ruto ima zavezano pod brado. Z eno roko se opira na palico, v drugi nosi košarico za jajca. Leta 1986 je hodila sključeno in je bila videti zelo uboga. *Voča* (oče) je oblečen v starinski kožuh, opira se na visoko okrašeno palico, nosi pa tudi vrečo s klobasami. Kdaj pa kdaj zatrobi na trobento, ki jo ima na vrvi obešeno okoli vratu. *Sin* nosi bohinjsko narodno nošo – škornje, irharice, belo srajco in žameten telovnik s svetlečimi velikimi gumbi, pod njim ima čez ramena svilen pisano ruto z resicami, na glavi



Skupina oteповcev s platnenimi maskami, Češnjica, 1986, foto Tatjana Dolžan Eržen

pa klobuk. *Ta mlada* je ošempljena »po modi« s torbico v roki; leta 1986 je nosila dežen plašč in klobuček, leta 2000 pa rožnato krilo, pulover, lasuljo in klobuček. Zdravnik, *dohtar*, nosi belo haljo in pokrivalo, ima očala, stetoskop, zdravniško torbo in zapisuje darove v veliko knjigo. *Dimnikar* je v črnih hlačah in bluzi, pokrit čez glavo s črno krinko, nosi črne rokavice, prek rame pa mu visi dimnikarsko omelo. Vodja, ki vošči, je šemski lik *novo leto*, prava paša za oči, saj je oblečen v belo bluzo in bele hlače, bele rokavice, pokrit s slamnikom, vse pa je obšito z dolgimi pisanimi trakovi iz krep papirja. Zelo živahna maska je, kar naprej v gibanju, da pisani trakovi poskakujejo z njo. Spredaj nosi nizko in široko pravokotno škatlo za zbiranje denarja z napisom *Srečno ...* Leta 1985 je bil v skupini tudi lovec v zeleni lovski obleki in s klobukom. S puško je meril in streljal (vanjo je dajal petarde). Nekdaj so imeli v Češnjici še eno masko, imenovano *pvatoš*, zaplatnik. Kostum je imel sešit iz zaplat, kar njegovo ime v bohinjskem govoru pravzaprav pomeni, na glavi belo platneno krinko in bel slamnik. Leta 1954 te maske ni bilo več (Kuret 1956: 237–240).

Studor

Liki: 1. *mêr*, 2. *baba s košaro*, 3. *fant s škatlo za zbiranje denarja*, 4. *trogar*, 5. *otepovci brez posebnih nalog*



Pod Studorom oteповci niso maskirani, pač pa uniformno nosijo delovne brezrokavnike s kosmato stranjo navzven, edina maska pri njih je *baba*. Leta 1986 se nihče ni bil pripravljen našemiti, zato je košaro nosil nemaskiran oteповec. Foto Tatjana Dolžan Eržen

Nekaj posebnega je šega pod Studorom, ker se za otepanje niso nikoli maskirali⁵. Nosili so običajne praznične obleke. Leta 1986 so si morda zaradi vzora sosednjih vasi omislili enake zelene brezrokavnike, podložene z ovčjim kratkodlakim krznom, kakršne je mogoče kupiti v trgovinah z delovno obleko. Obrnili so jih s krznom navzven. Tako so se z obleko zaznamovali kot skupina. *Mér* si je na glavo nadel klobuk z visoko *štuvo* (štolo), širokimi krajci in debelo vrvico, kakršnega so sicer na prelomu iz sedemdesetih v osemdeseta leta 20. stoletja nosili planinci, v rokah pa je nosil zvezek in svinčnik, da je zapisoval darove. Eden od fantov je nosil vrečo s klobasami, drugi pa puščico za nabiranje denarja. Potem so si tudi oni omislili za zbiranje denarja škatlo za napisom *Srečno ...*, kot jo imajo v Srednji vasi in na Češnjici.

241

Skupino nemaskiranih studorskih oteповcev spremlja maska *baba*. Nosi sodobno delovno žensko obleko – krilo komaj čez kolena, bluzo, jopico, ruto, predpasnik in je našminkana okoli oči, po licih in ustih. Za to vlogo izberejo najmlajšega, najnežnejšega ali pa najbolj podredljivega. Večini se namreč zdi sramotna. *Baba* nosi košaro, v katero zbira jajca. Na poledenelih poteh med studorskimi hišami je to težka naloga. Leta 1986 *babe* ni bilo v skupini, ker nihče od fantov ni hotel prevzeti te vloge. Nazadnje so se sporazumeli tako, da je bil eden pripravljen nositi vsaj košaro. Zanimivo, da je bila leto poprej *baba* maskirana izredno privlačno, s polnimi velikimi prsmi in tudi obnašala se je zelo ženstveno.

Nadaljevanje ni konec

Na Gorenjskem imamo še ene maske, ki hodijo od hiše do hiše, namreč parkeljne, zbrane v skupini s sv. Miklavžem na predvečer godu sv. Miklavža. Poznajo jih v skoraj vseh vaseh v okolici Kranja in v Ratečah, nekdam tudi v Podkorenu v Gornjesavski dolini. Parkeljni so znani po nasilnem obnašanju, saj tulijo, renčijo, grozeče rožljajo z verigami in vsakega otroka zgrabijo in ustrahujejo, dekleta pa dobro premečkajo. Pred drugo svetovno vojno so časopisi, zlasti katoliški, radi poročali tudi o nesrečah, ki jih je zakrivilo nasilno obnašanje parkeljnov. V primerjavi z njimi so bohinjske novoletne šeme prijazne maske. Tako v hiši kot na cesti jih je lepo srečati, ker voščijo srečno novo leto, zvonijo z zvonci, vriskajo, spremlja jih prijeten zvok harmonike.⁶ Bolj poskočni in nalašč malce shrhljivi so do otrok in deklet.

Primerjava z otepanju na videz podobnim koledovanjem razkrije nekaj bistvenih razlik. Koledniki so za darove prosili; pred hišo so zapeli in čakali, da jim odprejo in jih obdarijo s čimer koli že. Na Gorenjskem je bilo koledovanje v času pred drugo svetovno vojno marsikje razumljeno kot beračenje, saj po gorenjskih vaseh niso koledovali le revnejši Gorenjci, ampak tudi skupine iz drugih delov

⁵ Vaščani trdijo, da je bilo zmeraj tako, da se oteповci pri njih niso šemili. Tudi v sosednjih vaseh jih poznajo kot nemaskirane izjeme med bohinjskimi oteповci.

⁶ Še najbolj neprijetni so bili do voznikov, ki so jih ustavljali na ulici in od njih zahtevali denaren dar; v ta namen so si priskrbeli loparček kot prometni policisti.

Slovenije. Oteповci ne prosijo, oni zahtevajo, kar jim pripada. Oteповcem so vaščani dar dolžni dati. Ložar - Podlogarjeva je zapisala: »Pred hišo oteповci v en glas pozdravijo; 'Danes smo prišli gledat gospodarja, gospodinjo, al ste klal kaj debelo svinjo.'« (Ložar - Podlogar 1972: 69). To ni bila prošnja, pač pa suverena izjava nekoga, ki ima pravico do deleža. Če dar ni bil tak, kot bi moral biti, so imeli pravico to z dejanji javno povedati. Koledniki te pravice nikakor nimajo.

242 Otepanje je bilo dolgo časa praznik vaščanov omenjenih petih oziroma kasneje štirih vasi. V njej so našli tako duhovno in materialno korist kot zabavo. Zadnje desetletje pa se fantje v vlogi oteповcev ne zabavajo več. Šega je postala breme, ki bi se ga znebili, če bi bilo mogoče, če bi jim sovaščani dovolili. Bolj ambiciozni vaščani razmišljajo o tem, da bi morali šego uporabiti v turizmu in z njo morda kaj zaslužiti. Oteповci so že konec osemdesetih let 20. stoletja hodili po hotelih in se predstavljali gostom. Vabijo jih tudi folklorni festivali in gostovanja, da bi se predstavili širši javnosti. Ni pa preprosto zapustiti stari koncepta vaške šege, ki je huda obveznost, in ga zamenjati s turistično atrakcijo ali vsaj prostočasno folkloristično aktivnostjo. Nedvomno pa povezovalne sile med vaščani slabijo in se bo otepanje slej ko prej prevesilo v nekaj drugačnega. Za etnologijo in ohranjanje tovrstne dediščine pa je pomembno, da smo otepanje zabeležili in dokumentirali. Pri morebitnem spreminjanju šege lahko pomagamo z informacijami in gradivom.

LITERATURA IN VIRI

KRIŽNAR, Naško

2003 Skupne prvine pustovalske kulture na primerih vizualne dokumentacije. V: O pustu, maskah in maskiranju : razprave in gradiva. Ljubljana, str. 21–40.

KURET, Niko

1955a Novoletne šeme v bohinjski Stari Fužini. *Tovariš* 11, (7.1.), str. 26.

1955b Dediščina davnih dedov: na Silvestrovo v Zgornjem Bohinju. *Tovariš* 11, (7.1.), str. 30–31.

1956 Harlekin v Bohinju?: k šemskemu liku zaplatnika v Zgornji dolini. *Slovenski etnograf* 9, str. 237–252.

1984 Maske slovenskih pokrajin. Ljubljana: Cankarjeva založba, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

1989 Praznično leto Slovencev: starosvetne šege in navade od pomladi do zime: druga knjiga. Ljubljana: Družina.

LOGAR, Tine

1975 Slovenska narečja: besedila. Ljubljana: Mladinska knjiga.

LOŽAR - PODLOGAR, Helena

1972 Bohinjske šeme. *Traditiones* 1, str. 65–92.

TZ

1987 Terenski zapiski / zapisala Dolžan Tatjana.

BESEDA O AVTORICI

Tatjana Dolžan Eržen, mag., višja kustodinja etnologinja v pokrajinskem Gorenjskem muzeju v Kranju. Osredotočena je na etnologijo Gorenjcev in Gorenjske (SZ del Slovenije), zlasti na planšarstvo, stavbarstvo, ljudsko umetnost in šege. Je mentorica številnih študijskih krožkov, v katerih s strokovnjaki in z ljubitelji raziskujejo teme iz izginjajoče kulturne dediščine na Gorenjskem.

ABOUT THE AUTHOR

Tatjana Dolžan Eržen, MA., is an ethnologist and senior curator at the Gorenjska Museum in Kranj. Her work focuses on the ethnology of Gorenjska (the north-western region of Slovenia) and its people, in particular on alpine dairy farming, vernacular architecture, folk art, and customs. She is mentor to a number of study circles in which she researches themes from the vanishing cultural heritage of Gorenjska together with experts and amateurs.

SUMMARY

THE NEW YEAR MASKS OF BOHINJ – OTEPOVCI

The locals call the custom *otepanje*. It is performed in the Upper Bohinj Valley, that is in the villages of Stara Fužina and Studor, on St. Stephen's Day (December 26), and in Srednja vas, Češnjica and Jereka on New Year's Eve (December 31). The custom is unknown in the Lower Bohinj Valley and there are no traces of it in the local tradition. The performers are lads from a more or less constant village group of single young men, who make their rounds in in groups of five to twenty members.

In his survey of masks in Slovenia (1984), Kuret defined the Bohinj otepovci as the only genuine manistic masks preserved in Slovenia. Helena Ložar - Podlogar (1972) established that the custom is also unique in Slovenia as to the period of performance, but that there are many related customs around Europe and in the Balkans. The present article is based on the publications by Kuret and Ložar - Podlogar and on field material gathered in the villages of Stara Fužina, Studor, Srednja vas and Češnjica in 1985–1987, 1992, in 2000. In Jereka, the custom was not performed from 1965 to 1987.

Otepati means to go from door to door, wish people a Happy New year and collect gifts. The round in the village and the collection of gifts as the central components of the custom lasts from late afternoon to deep into the night. In all the villages the *otepovci* enter the homes without any warning. The harmonica is played for a while in front of the house and then stops. The masked lads then proceed directly into the kitchen where the family is gathered; the leader of the band wishes them a Happy New Year, and the master of the house and his wife hand over their gifts to the band. The harmonica is played again, the *otepovci* dance with the family's girls or among themselves.. The *otepovci* bring luck to the house for the next year and they are therefore entitled to the gifts – meat sausages and eggs are obligatory gifts, new wine, spirits and money are acceptable - and the lads duly enter them in their evidence. Because home slaughtering and meat processing is not as widespread as it used to be, the villagers often give more money. Those who keep their doors locked to the *otepovci* or who give them black pudding or even fake sausages, were shamed in the eyes of the neighbours when the *otepovci* publicly denounced them: they would draw a sausage on a locked door or return the next day with the band and hang the fake sausage somewhere in the centre of the village for everybody to see.

The characters are different in every village. In Stara Fužina the following are included: 1. Clerk (or Notary), 2. Sweeper, 3. Basket Woman, 4. Woman's Helper, 5. Troughman, 6. Grill man, 7. Money Collector, 8. nameless members. In Srednja vas: 1. Happy-New-Year box holder, 2. Guy, 3. Woman, 4. Basket Man, 5. Light Man, 6. Horn Man, 7. masks without a particular role. In Češnjica: 1. New Year, 2. Poppa carrying a stick and bag, 3. Basket Mum, 4. Son (Young Lad), 5. Young Lass, 6. Chimney Sweeper, 7. Doctor, 8. Hunter. In Studor, no masks are worn, but the following characters make up a group: 1. Clerk, 2. Basket Woman, 3. Collecting Box Lad, 4. Troughman, 5. oteповci without specific duties

The oteповci dress in furs with the hair on the outside or in other costume that suit the characters. In Češnjica the "New Year" character wears white trousers, a white jacket, white gloves and a abundance of colourful ribbons. These costumes and especially the furs wear out or get torn and have changed over the past fifty years. The *otepovci* cover their faces with masks made of different materials; in Češnjica, for instance, they still wear hideous linen mask with cut-outs for the eyes and mouth and red cheeks, in Srednja vas they wear factory made face masks and, partly, as in Stara Fužina bag-shaped fur disguises wit cut-outs for the eyes and a long tongue. A folk musician, who is not necessarily single, accompanies the group.

A part of the gifts is shared out among the members of a group at the end of their round, and the rest is consumed together. Girls are invited to join them at the meal and dance. The custom has seen many changes and is being abandoned here and there. In the recent past, the custom has become a major burden for the lads of these villages and it no longer appeals to them. In recent years, the custom has faced serious dilemmas, though new opportunities have arisen. It is not easy to abandon the old concept of a village custom, even though it has turned into a real burden, and to exchange it with a tourist attraction or an amateur folkloristic activity. There is no doubt however that the customs linking the villagers are dwindling and that the custom of *otepanje* will sooner or later turn into something different.